

Sier en Zwier

Voor ons zijn sierelementen geweldige hulpmiddelen om een vogelsoort op naam te brengen. De waaierkuif van een hop, de zwarte 'stropdas' van de koolmees, de roestrode staartpennen van de zwarte en gekraagde roodstaart bijvoorbeeld. Bij twijfel kan de vleugelspiegel van een eendenwifje ons helpen om onderscheid te maken tussen die soorten waarvan de vrouwtjes veel op elkaar lijken. Het minikuifje van een vrouwelijke kuifeend maakt verwarring met een vrouw topper evenzeer onnodig als twijfel bij het onderscheid tussen een kuif- of pimpelmees. Handig voor ons! Maar het is lastiger om te bepalen wat het nut van extra opsmuk is voor de vogel zelf.

Carel de Vink

Voor een flink deel van de vogels lijkt zo'n sierelement een belangrijk hulpmiddel om te imponeren. Een indringer die geconfronteerd wordt met de opgezette kruinveertjes van een pimpelmees weet onmiddellijk waar hij aan toe is. Naast geluid (territoriumroep en zang) en dreigen (denk aan de opgezette vleugels van meerkoet en knobbelzwaan), markeringsvluchten (havik, nachtzwaluw) en heuse aanvallen (sterns, meeuwen e.d.), is het tentoonspreiden van opvallende details in het verenkleed (of, zoals bij de kalkoen, de washuid) blijkbaar zeer effectief.

Bij het werven van een partner spelen sierlijke extra's ook vaak een duidelijke rol. Niet altijd zijn ze zo overduidelijk aanwezig als de 'staart' van een pauw. Om maar te zwijgen over de tropische pracht van de paradijsvogelmantjes. Meer bescheiden voorbeelden zijn in ons land te vinden: bijvoorbeeld de eerder genoemde staart waarmee man gekraagde roodstaart probeert om een vrouwtje naar een geschikte broedholte te lokken. Een eiderman blaast zijn zalmkleurige krop bol tijdens de balts. Korhanen, kemphanen en andere toernooiridders maken er een hele show van. Uitdagingen als 'beat the best' en 'so you think you can dance' nemen die soorten heel serieus. Vreemd genoeg voeren zilverreigers een soort baltsdans op met een potentiële partner, die over evenveel sierveren beschikt, zonder daar uitvoerig mee te pronken.

Tenminste in mensenogen...

Ook niet alle kuifdragers lijken hun extraatjes nadrukkelijk te gebruiken om een seizoenliefde mee te verwerven. De balts van lepelaar en kuifeend lijkt voor ons nauwelijks gepaard te gaan met veel vertoon van de kopveren. Hoe anders is dat bij de gewone fuut, die het

pronken combineert met een prachtig ritueel, waarbij beide partners alles uit de kast lijken te halen!

Fuut

Foto: Roelof Molenaar

Imponeert een Kievit zijn dame met z'n kuif? Hoe een kuifdrager als de kuifleeuwerik? Het lijkt meer of heel andere zaken indruk moeten maken. De buitende vlucht van de Kievit en het tonen van de oranje onderstaart. De zang en korte zangvluchten van genoemde leeuwerik. Bij ons is het helaas niet mogelijk om te bestuderen welke rol de bonte snavel, maar ook de rode iris speelt bij de paarvorming van papegaaiduikers.

Heeft de rode kruin van de meeste spechten een rol van betekenis? Of is deze maar toegift? Frappant is dat jonge grote bonte spechten veel meer rood aan hun kop hebben dan de oudervogels. Dat sluit, althans voor een deel, het wervende belang ervan uit. Voor de vogelgidsjes is het handig dat goudhaan en vuurgoudhaan kleine verschillen in koptekening kennen. Het verschijnsel dat bij beide soorten de mantjes een feller gekleurde kruinstreep hebben, is een aanwijzing dat het functioneel is bij de paarvorming. Toch krijg je bij deze vogeltjes de indruk dat de invloed van zang

groter is dan het pronken met een paar veertjes. Is dat ook het geval bij de kuifmees? Het heeft wel de schijn...

We hebben het over kleine elementen. Niet over grote verschillen in kleed of bouw tussen man vogel en zijn vrouwtje (wat seksuele dimorfie* genoemd wordt). Vaak hebben beide geslachten gelijke extra's. Neem een roodborst. De orangerode borst speelt, zo lijkt het, vooral een rol bij het buitensluiten van indringers. Zowel bij de verdediging van het broedterritorium als het winterse privéterrein. Voor ons is het verschil tussen man en vrouw in het veld niet te zien. Dat geldt ook in grote mate voor gaai en pestvogel. Beide soorten beschikken over een scala aan sierlijke bijzonderheden. Allebei hebben min of meer een kuif en een uitzonderlijk getekende vleugel. Gaaien hebben een zwarte baardstreep. De pestvogel beschikt over een zwart maskertje en een gitzwarte keel. Opvallend bij de pestvogel zijn de rode lakpuntjes op de vleugels. Zowel bij man als vrouw en ook al bij de jongen. Minder opvallend, maar even mysterieus zijn de uitgewaaierde blauwzwarte handpennen van de appelvink. Prachtig om te zien (als je de kans krijgt) en ongetwijfeld niet zonder functie. Het is toch wel opvallend dat de

meeste vogelboeken volstaan met het opsommen van soortkenmerken, zonder in te gaan op de functie van wenkbrauw- en teugelstrepen, keelvlekken, maskers, vleugeltekening en andere kenmerkende details. Kragen en andere bij de sekse horende verschijnselen worden toegeschreven aan hun belang voor de paarvorming. Vaak ondersteund door het feit dat er sprake is van een kleurrijk zomer- en een eenvoudig winterkleed. Wat wel meermalen terug te vinden is in vogelboeken is het verschijnsel dat nestjongen gele mondhoeken hebben: alsof deze de voederdrang van de ouders moeten stimuleren en hun de weg moeten wijzen, wáár het voedsel ingestopt dient te worden. Kort na het uitvliegen verdwijnen deze 'gidsvlekken'. Het jong wordt geacht zijn eigen voedsel te kunnen verzamelen.

De vraag blijft wat het 'nut' is van bij beide geslachten aanwezige blauwe vleugelvlakken, rode lakveertjes, verlengde staartveren, de kopknobbels van purperkoeten, witte onderstaart van waterhoentjes, enzovoort. Speling van de natuur? Speelsheid van de Schepper? Evolutionaire eigenaardigheid? Er valt nog heel wat te ontdekken in de vogelwereld.

*Seksuele dimorfie (*sexus* = geslacht; *di* = twee; *morphe* = vorm, gedaante) of geslachtsdimorfie is het verschil in uiterlijk tussen mannetjes en vrouwtjes bij dezelfde diersoort. (Wikipedia)

